

APROXIMACIÓ SOCIOCULTURAL A LES ACTIVITATS FÍSICO-ESPORTIVES AMB SUPORT MUSICAL

Francisco Lagardera Otero, professor INEFC-Centre de Lleida

Anàlisi d'una experiència d'activitat física en la que la influència dels mass-media ha estat decisiva en la creació d'unes expectatives creixents.

El darrer estudi d'en García Ferrando sobre els hàbits esportius de la població espanyola¹ constata l'augment de les pràctiques físico-esportives en el nostre país. Els darrers cinc anys els hàbits esportius de la població espanyola han canviat. Especialment significatiu és el canvi protagonitzat per dos segments de la població ben definits: la dona i els joves. El grau d'interès de la dona espanyola per aquestes pràctiques ha passat d'un 36 % el 1980 a un 47 % el 1985. Igualment, els nois joves, entre 15 i 21 anys estan interessats en l'esport en un 83 %. Això no és una novetat per la població espanyola, ja que si som capaços de portar a terme una observació retrospectiva ràpidament comprovem l'enorme dimensió del fenomen;

aquests estudis empírics confirmen el que les aparences prescriptives ens anunciaven.

També és interessant determinar a quin tipus de pràctiques correspon el major augment de la demanda de la població. Se n'han disparat tres espectacularment els darrers cinc anys: el jogging, el futbol-sala, i les activitats gimnàstiques –a l'estudi s'inclouen activitats com l'expressió corporal, gimnàstica-jazz, aeròbic, dansa i diferents especialitats gimnàstiques–, és a dir, que les pràctiques físico-esportives amb suport musical, tema que ens ocupa, s'ha convertit els darrers anys en una activitat estel·lar per la demanda de la població espanyola.

L'estudi no pondera quin percentatge correspon a les activitats a l'òrbita tèc-

nico-acadèmica, i quins a aquelles, la pràctica de les quals, cerca alguna cosa més que un aprenentatge tècnic, com podria ésser la motivació pel plaer de moure's, de fer amistats, de realitzar una pràctica alliberadora sense que importi l'ortodòxia acadèmica, de realitzar un exercici que redueix el volum corporal o tantes altres motivacions diverses.

El fet constatat és que música i moviment són els ingredients que avui conformen una variada gamma d'activitats que són cercades, desitjades o practicades per una gran part de la població espanyola, especialment les dones i els joves.

Des dels precursors dels sistemes rítmics com Noverre, Delsarte o Dalcroze, passant per aquells que varen fer de

les seves innovacions una font no exhaurible de creació com Von Laban, Isadora Duncan, Mary Wigmann, Rudolf Bode o Hinrich Medau, fins les tendències actuals, encara que titllades d'eterodoxes o frívoles des de la dansa acadèmica, com és el cas de l'aeròbic, Jane Fonda com a reclam espectacular, o el fenomen del breakdance, els canvis s'han prodigat, diversificat i enriquit de manera constant.

El coneixement del comportament humà

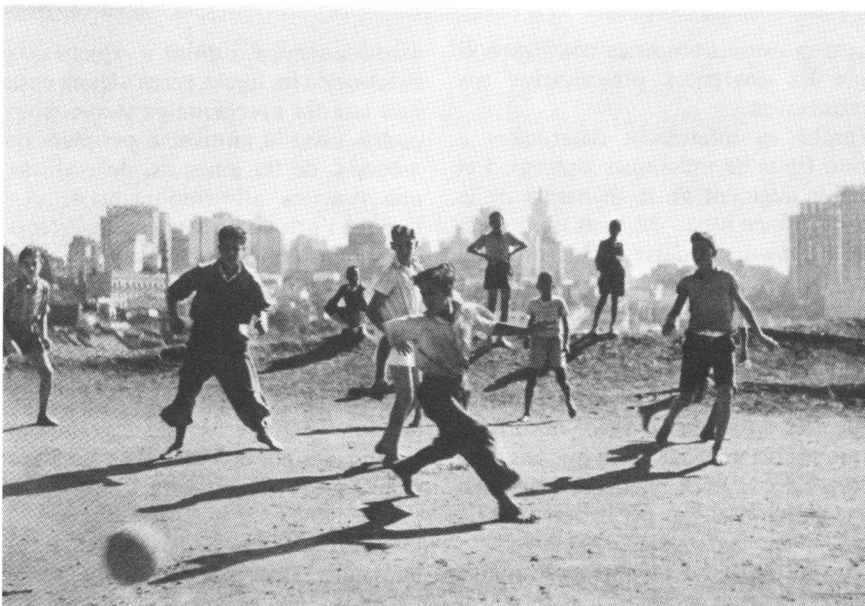
Després de la Segona Guerra Mundial les ciències i disciplines que s'han dedicat a l'estudi del comportament humà han evolucionat considerablement. La psicologia, l'antropologia, la sociologia, la semiòtica o la semiologia han aportat coneixements substancials, que no són altra cosa que parts d'una realitat complexa i en mutació constant. Els estudis sobre la comuni-

cació humana –grup d'intel.lectuals de Palo Alto: Bateson, Birdwhistell, Goffman i altres–, l'aplicació a l'estudi del comportament humà de la teoria general de sistemes –Von Bertalanffy– o els avenços recents en el coneixement del funcionament real de la ment humana, han suposat una clara inflexió, a partir de la qual, gran part dels valors de la cultura occidental se n'han vist afectats. “El concepte occidental de salvació s'acosta a la noció més oriental d'alliberament”,² o, com desenvoluparia A. Maslow, la necessitat de cercar l'autorealització i arribar a l'estat de l'amor del ser. Si Freud assentà les bases per a conèixer més enllà d'allò conscient, avui el coneixement aborda no tan sols les latències escatològiques de l'inconscient, sinó que aspira a una consciència sense fronteres, a superar dicotomies, anàlisis de realitats segmentades. La teoria del context defensa l'estudi de l'home globalment, una visió holística del ser, perquè tot el que

existeix a la natura, el comportament humà inclòs, està interconnectat. El canvi de paradigma és ja una realitat. El cos deixa de ser una realitat a banda, un subproducte social o l'estructura bioquímica de la ment, “... no sols el cos és un reflex de tots els conflictes de la ment, passats i presents, sinó que l'organització de l'un porta aparellada la de l'altre. Qualsevol intervenció en el bucle dinàmic que forma el cosment afecta al conjunt”.³

Lentament però amb fermesa es va imposant el viure sobre el preparar-se per viure, un endinsar-se en el present, sentir amb vigor cada moment de la realitat, adonar-se que es viu i que la dimensió és única, individual, que es percep més agudament en la mesura que s'adona que s'és. La transcendència comença a buscar-se allà on flueix la vida. L'anàlisi transaccional demostra que “la presa de consciència tan sols condueix al canvi en situacions molt particulars. En situacions més corrents, és el comportament el que canvia, i el resultat del canvi de percepció és una presa de consciència”.⁴ Explorar, manipular i experimentar són accions prioritàries protagonitzades per aquells que es treuen la pols de valors culturals que testimonien un determinat sistema social, cas de la dona; o aquells que reaccionen amb receptes que priven l'obediència a l'alliberació, aquest és el cas dels joves.

Aquest fenomen contracultural que surgi en la dècada dels anys seixanta, que movilitzà a un important sector de la joventut europea i nord-americana, trobà el seu contrapunt intel.lectual en les obres de Herbert Marcuse, Norman Brown o Paul Goodman; la irradiació d'aquest moviment continua colpejant les estructures d'una moralitat que ha fet sagrada la mentida, amagat el principi de la satisfacció i elevat a culte el treball productiu.

Els joves contraculturals i la dona emancipada

Elvis Presley a Nord-Amèrica o els Beatles i els Rolling Stones a Europa significaren alguna cosa més que un fenomen de masses. Per a milions de joves a tot el món, ells possibilitaren el posar en moviment tota una forma genuïnament jove de sentir el món, de sentir el ser. L'accés de societats poc desenvolupades a mitjans de comunicació possibilità la universalització del fenomen. Escoltar música i moure el cos; una dualitat que ha conformat una nova dimensió de viure el ser.

Amb el moviment s'arriba a la vivència corporal, a sentir el cos com a única referència per sentir-se viu, actiu i en harmonia. El comportament ha estat precedent a la presa de consciència. A través del mirall o amb la percepció de la fatiga, l'emoció, el bleix, la suor o l'èxtasi, molts joves, sense saber-ho, han conformat una altra manera de viure la vida.

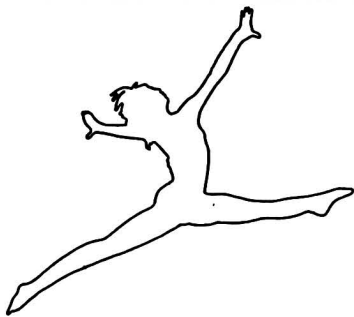
Avui la discoteca està perfectament assumida, àdhuc explotada en una societat mercantil i competitiva; però, malgrat això, no és sols un lloc comú de reunió, implica una trobada amb un cos actiu, sensitiu i vibrant; música i moviment han trencat les fronteres del reducte acadèmic o la puntualitat del festeig. La discoteca representa quelcom quotidià a la vida de gran part dels nostres joves. Per a molts, és un lloc d'alliberament on les inhibicions primer poden ser assumides i després superades. Ballar no implica tan sols el domini d'una tècnica o el manteniment d'un acte social que en ocasions permet *lligar*; des de finals dels seixanta ballar implica sentir, vibrar, moure's; no és important fer-ho sol, l'heterodòxia del ball ha superat de llarg a la més carrinclona ortodòxia. El Ball, així sentit, es transforma en un impuls

creatiu, que genera emocions i sentiments renovadors i reconfortants. La discoteca, a més a més, és susceptible d'una descontextualització, aleshores ballar pot transformar-se en una pràctica domèstica o traslladar-la al carrer. Pitjar el cassette o la ràdio i començar a moure's rítmica, però personalment, és una pràctica habitual pels nostres joves; tancar els ulls i moure el cos pot significar entrar en una dimensió ontica.

Gran part de les dones adultes d'avui que es llancen a la pràctica de l'aeròbic o semblants, han viscut la pulsio de la música en sincronia amb el moviment corporal, moltes d'elles s'han incorporat a una vida activa acotada, fins no fa gaire, per l'home i necessiten reivindicar una vivència totalitzadora de la

seva persona. En aquestes pràctiques, han trobat el contrapunt per a satisfer la seva necessitat de relació, moviment, salut o cos esbelt. Però allò veritablement transcendent, és que aquesta decisió implica un moment per a ella mateixa, una dimensió única per a la vida que sistemàticament se li negava des de la intronització de la societat patriarcal. Sentir-se bé com a persona i habitar un cos de dona són estats de consciència que progressivament s'obre pas. La música i el moviment sense l'accent acadèmic de la dansa o la lluita de gran part de les activitats esportives han incorporat de manera massiva a la dona cap a uns hàbits de comportament que estan modificant de manera important la dinàmica social. La dualitat música-moviment ha pas-

sat les fronteres de l'èlit acadèmica, no tots tenen l'aptitud ni la capacitat de treball suficient per imitar a Isadora Duncan o a Pau Casals, ni previure en un estoicisme capaç de suportar la lluita estructural característica de la nostra societat manifestada a l'esport. La música pot sentir-se, no és imprescindible conèixer la seva complicada grafia ni dominar la seva tècnica instrumental; mitjançant la nostra percepció sentim la vibració de la música i poden expressar moltíssimes emocions. El moviment corporal no s'ha d'ajustar imprescindiblement a gestos tècnics i eficients; el plaer de moure's el pot assolir qualsevol humà, és un potencial del ser, el qual li permet el seu equipament corporal. Sentir el fluir de les vibracions musicals a través del nostre cos és quelcom tan assolible com el caminar, i tanmateix, durant cent anys ha configurat una pràctica lligada a castes, celebracions socials o culturals; fluir de vida en moments molt puntuals. Avui aquesta dualitat forma part de la realitat de milers de persones.

Les dades de la sociologia aplicada

La discoteca entre els joves, i el gimnàs o la sala d'expressió entre les dones defineixen una realitat sociològica contrastada.

"El 60 % dels joves (57 % de nois, 62% de noies) manifesta assitir a balls o discoteques: el 3 % diàriament, el 16 % diversos cops a la setmana, el 42% setmanalment i el 29% cada dos o tres setmanes... L'afecció declarada a ballar fa plec a ambdós sexes: és màxima als disset anys entre les noies, i als divuit entre els nois; fins aleshores creix i a partir d'aquí minva".⁵

La discoteca com a lloc de trobada, on música i moviment sintetitzen una

dansa personal i individual però que es comparteix. Gran part d'aquests joves porten aquesta pràctica amb ells, és una forma d'expressió interioritzada i a la seva habitació, al bany o als passadissos balla amb frenesí. L'audició de música amb ritme accentuat movilitza gairebé immediatament les seves estructures corporals: "el 52 % dels joves afirmen que escolten música lleugera (55 % noies, 49 % nois), d'aquest 52 %, i per qualsevol mitjà, el 57 % l'escolta diverses vegades a la setmana i el 10 % setmanalment. El 24 % de tots els joves assisteix a espectacles de música lleugera (en directe), el 56 % l'escolta a la ràdio o la televisió i el 31 % al tocadiscos, ràdio-cassette o equip d'alta fidelitat".⁶

Aquest estudi realitzat a nivell nacional marca una tendència que ja anunciava un estudi sociològic per a joves, realitzat a Catalunya el 1981. La recerca se centrava en tres àrees ben diferenciades del territori català: la comarca d'Osona, Cornellà de Llobregat i Barcelona ciutat.

"Una de les activitats que sembla que ocupa més als joves és la gira al voltant del bar, el pub o la discoteca. En aquest cas els resultats confirmen l'opinió inicial que aquesta activitat cada cop ocupa un lloc més important".⁷ A Barcelona el 13,6 % dels joves enquestats manifesta que, en primer lloc, acostuma a passar el seu temps de lleure a la discoteca, aquestes dades representen un 21,2 % a Cornellà de Llobregat, i un 14,5 % a la comarca d'Osona. Aquesta dada és significativa si la comparem amb el percentatge que manifestava que, en primer lloc "practica esport"; el 11,4 % a Barcelona, el 6,4 % a Cornellà de Llobregat i el 13,4 % a la comarca d'Osona.

Així doncs, és una realitat concreta que la discoteca és el lloc de preferèn-

cia dels joves; resulta paradoxal comprovar com el sistema sociocultural els crida un "balleu, balleu, malaïts" quan el que manté aquest comportament juvenil és una fenomenologia contracultural, però que ha estat engolida, com tantes altres manifestacions, per un sistema golut i adaptatiu.

La dansa i la gimnàstica, a l'esmentat estudi de García Ferrando, representa el 12 % del total de pràctiques físico-esportives que es realitzen al nostre país, la qual cosa significa pujar a una espectacular setena posició entre els interessos del total de la població espanyola, tan sols darrera del futbol, el jogging, el bàsquet, el ciclisme, el tennis i la natació. Aquest fenomen bàsicament està protagonitzat per la dona, la qual s'ha decidit el darrer lustre a viure el seu cos de manera activa.

¿Quines són les fonts que han motivat a la dona espanyola a aquest tipus de pràctiques? Un 28 % de les dones espanyoles realitzen pràctiques físico-esportives per estar amb amics, un 14 % per evadir-se i fugir de la rutina de la vida diària, mentre que un 28 % ho fa per a mantenir la condició física. Així doncs, la estètica corporal és un important motivant, la qual cosa implica un nivell de conformitat social molt significatiu.

"Els homes tenen una tendència a assenyalar una major proporció de motivacions lúdiques que les dones, mentre que aquestes assenyalen una major proporció de raons lligades a la necessitat de fer exercici físic i mantenir les condicions físiques que no pas els homes".⁸

Hi ha dos factors estructurals que ens ajudaran a explicar aquest fenomen: d'una part la massiva incorporació de la dona espanyola al mercat laboral a partir dels anys setanta; d'altra, la relativa facilitat d'accés a aquestes pràctiques, sobretot en centres urbans.

L'esclat de la doble M

Música i moviment, moviment y música, formen una simbiosi ja històrica, gairebé ancestral, però que ha entrat de manera explosiva a la nostra societat gràcies a una innovadora dimensió sociocultural caracteritzada per la seva adaptabilitat, heterodòxia i individualitat.

L'acció de ballar, moure's rítmicament o realitzar exercicis al so d'una peça musical té la virtut d'adaptar-se a qualsevol tipus d'exigència, tant si és estètica, fisiològica o anímica. Aquest principi d'adaptabilitat és bàsic per a trencar les fronteres de la inhibició, per vèncer la por al ridícul, que no és més que la por a experimentar i a conèixer. Qualsevol situació és igualment operativa, cadascuna es mou en funció de les seves pretensions, possibilitats o desitjos. Òbviament, existeixen sales on l'estoïcisme i el reglament estan en funció del seu mateix pueril orgull, però la demanda flueix de manera centrífuga cap a l'adaptabilitat: de la discoteca a l'aeròbic.

Aquest principi d'adaptabilitat ens condueix al caràcter tremendament heterogeni, interdisciplinari i divers del fenomen: des de la musicoteràpia a la sala de ball; des de les teràpies de grup al gimnàs; des de l'estudi del ballet —

la masculinitat apareix com un estigma— a l'aeròbic; les possibilitats tècniques, d'expressió i sobretot de vivència són innumerables.

És impossible parlar de desviacions quan, a partir de la música i el moviment, qualsevol activitat pot ser nomenada aeròbic, gimjazz, gimnàstica, dansa o qualsevol altre. Si exceptuem l'academicisme del ballet o el caràcter competitiu de la gimnàstica rítmica les altres activitats es subdivideixen en multitud de formes, nivells i pràctiques.

Encara gran part d'aquestes activitats es porten a terme en grup, perviu un estímul creixent d'individualitat. El principi bàsic per a comprendre el caràcter potencialment contracultural que pot mantenir el fenomen. L'èmfasi no és en el grup, sinó en l'individu. Allò important és sentir-se bé dins un mateix; captar energia mitjançant les vibracions rítmiques, polirítmiques o arítmiques; tot serveix, tot està bé si hom es troba bé. El maniqueisme ha sofert un tall transcendent. Allò bo o allò dolent ara està en funció de les pròpies vivències.

Allò banal d'una pràctica que s'intenta de conformitat a l'individu social, li permet a través del seu cos projectar-se a l'exterior. La capacitat de projecció

d'una dansa heterodoxa, adaptativa i individual pot modificar de manera substancial un comportament social, perquè pot desenvolupar la capacitat del ser per a manipular el seu entorn. Primer el comportament, després la presa de consciència; aquesta és la dinàmica del fenomen. La seva màxima expressió: assolir uns nivells d'introspecció humana impensable fa una dècada; protagonista: el cos; instruments: la música amb la seva emoció, i el moviment amb la seva expressió.

NOTES:

1. García Ferrando, M.: *Hábitos deportivos de los españoles*. Instituto de ciencias de la ed. física y el deporte, Madrid, 1986.
2. Pániker, Salvador.: *Aproximación al origen*. Ed. Kairós, Barcelona, 1982.
3. Fergusson, M.: *La conspiración de acuario*. Ed. Kairós, Barcelona, 1985, pp. 112.
4. Hall, Bateson y otros.: *La nueva comunicación*. Ed. Kairós, Barcelona, 1984, pp. 326.
5. Gil Calvo, E. y Menéndez Vergar, E.: *Ocio y prácticas culturales de los jóvenes*. Ed. Publicaciones Juventud y Sociedad, S.A. Ministerio de Cultura, Barcelona, 1985, pp. 219.
6. *Ibid.*, pág. 193.
7. Casal i Bataller, J.: *La Joventut a Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Direcció Gral. de la Joventut, Barcelona 1981, pp. 231.
8. García Ferrando, M.: *Ob. cit.*, pp. 61.